

Waarom we vrij zijn als we denken-6

Petra Bolhuis &
Theo Meereboer
Maieutiek 2018

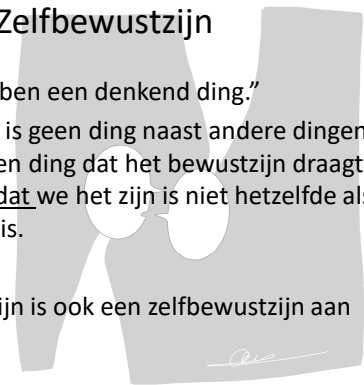

Zelfbewustzijn

Descartes; "Ik ben een denkend ding."

Het bewustzijn is geen ding naast andere dingen en er is ook geen ding dat het bewustzijn draagt. Dat we weten dat we het zijn is niet hetzelfde als weten wat het is.

In het bewustzijn is ook een zelfbewustzijn aan de hand.

Stream of consciousness

"Een groot deel van de menselijke gevoelswereld neemt de vorm aan van het zelfbewustzijn. Dat werkt niet doordat we onze binnenwereld met een naar binnen gerichte blik onderzoeken, maar doordat ons intentionele en ons fenomenale bewustzijn in principe in elkaar grijpen. Alle bewustzijnstoestanden die aan ons verschijnen zijn al op een bepaalde manier van een waardering voorzien." (139)

Freud, Nietzsche en Proust

Eind 19de en begin 20ste eeuw bereiken de beschrijvingen van zelfbewustzijn een nieuw stadium. Dit is ook de periode waarin psychologie ontstaat als aparte discipline.

Bewustzijn is geen ding (object) als alle andere natuurverschijnselen. Het is onderwerp van ons zelfportret en staat niet los van het begrip ervan. De geschiedenis wordt onderzocht door Hegel in *De fenomenologie van de geest*.

Geestesgeschiedenis

Zelfbewustzijn en bewustzijn staan in relatie met elkaar. Beide hebben een ontwikkeling. Aan de ene kant moeten we voorzichtig zijn met het idee dat oudere beschavingen primitief zijn, anderzijds mogen we ons hedendaags (zelf)bewustzijn niet op hen projecteren.

vrijdag 23 februari 2018 | NTR | Bouwe van Straten
Schilderingen in Spaanse grotten blijken te zijn gemaakt door Neanderthalers. De schilderingen zijn simpelweg te oud om door moderne mensen te zijn gemaakt. Het wijst erop dat Neanderthalers al konden praten.

Vormen van bewustzijn

- Bewustzijn,
- Bewustzijn van bewustzijn,
- Bewustzijn dat anderen een bewustzijn hebben,
- De maatstaven van anderen bepalen mede ons bewustzijn. (Butler)
- Taal is bepalend omdat het ook ons bewustzijn structureert.
- Theorie of mind (145)
- Spiegelneuronen zijn wellicht een noodzakelijk instrument. (145)

Kan ik mij vergissen dat ik bewustzijn heb?

Beleving is aparte dimensie zonder welke we geen toegang zouden hebben tot natuurwetenschappelijke feiten.

Searl over bewustzijn. Onderscheid tussen ontologisch subjectief = binnenperspectief én epistemisch objectief = kennisclaims en vergissingen zijn mogelijk.

Externalisme

Schrödingers idee dat alles één is of Leibnitz idee dat alles (een vorm van) bewustzijn heeft wijst Gabriel af (blz. 147-152) Gabriel gebruikt ze hier alleen om aan te tonen dat er andere processen gaande zijn in de sociale interactie tussen mensen met bewustzijn dan in de hersenen.

Hij werkt toe naar het **externalisme** of het **sociale interactionisme** van Hilary Putnam. (The Matrix, brains in a vat)

Externalisme

The Matrix (Wachowski's, 1999).

Ik ben niet mijn brein

Als ik in de *Matrix* zit heb ik mijn idee van water vanuit prikkeling van mijn brein. Maar wie heeft het programma van de *matrix* geschreven? Er moet ervaring met 'buiten' zijn om de inhoud van het programma die rijkdom aan ervaringen mee te geven.

Bij het hersenen in het vat scenario sterft de wereld met ons, dat is een narcistische fantasie zegt Gabriel.

Wie is het ik?

Animisme en magie waarin de Geest zich over alles heeft ontfermd staat tegenover Freud die zegt dat het ik een domme August is, die doet alsof alles gebeurt omdat hij dat initieert, maar geen macht heeft.

Maar werkelijkheid is dat bewustzijn wel veranderlijk, maar niet altijd de kant op die wij willen. Intensivering kan optreden door aandacht voor het bewustzijn, maar het kan ook beangstigend zijn. (Self-awareness versus self-consciousness)

Ik weet dat ik vind dat ik.....

Keuzemoment en dan zijn er innerlijke stemmen, maar er is niet een eindeloze reeks stemmen over die stemmen. Is zelfbewustzijn ook bewust? =cirkelprobleem.

Wie/wat is de denker van mijn gedachten, de dromer van mijn dromen?

De mens wordt mens onder mensen (Fichte blz. 167)

Maar is meer de oplossing?

Fichte zegt om 'ik' te worden hebben we anderen nodig. Maar, zegt Hegel, waar begint dat dan? Sociaal interactionisme is niet het antwoord op hoe we aan de menselijke geest komen.

We hebben bewustzijn en zelfbewustzijn, maar hoe hangen die samen en hoe interacteren die met anderen met zo'n zelfde soort geest?

Maar is er een ik?

Gabriel is nu op weg naar een analyse van het 'ik'.

Daarvoor moest wel wat voorwerk verricht worden want het 'ik' is nu net iets waarvan de natuurwetenschap niet weet of het wel bestaat. Metzinger spreekt over een *egotunnel*, Damasio over *kaarten*. Swaab zegt wij zijn ons brein.